

отримання вихідних даних для проведення подальших слідчих (розшукових) дій та проведення оперативно-розшукових заходів.

У методиці огляду місця пожежі суттєве значення мають особливості проведення загального і детального огляду та фіксація результатів слідчої (розшукової) дії на заключному етапі.

При загальному огляді відбувається послідовне просування до осередку пожежі: «від периферії до центру» або «по спіралі». Допускається пересування у зворотному напрямку – від найбільш пошкоджених ділянок до периферії. За будь-якої схеми огляду рекомендується зважати на орієнтовні значення теплового впливу на матеріали і конструкції з урахуванням його непрямих ознак.

Попередньо визначається осередок пожежі.

Конструкції, стан яких викликає побоювання через можливість їх зруйнування і загрозу життю людей, мають бути зафіксовані за допомогою фото- і відеозйомки, після чого їх потрібно завалити з дотриманням заходів безпеки.

За результатами статичного огляду складаються первинні графічні матеріали, у яких фіксується характерна обстановка. Ознаки спрямованості горіння і видимі осередкові ознаки фіксуються за допомогою фото- і відеозйомки.

Детальний огляд місця пожежі. Цей етап огляду передбачає активний пошук, виявлення та фіксацію характерних ознак, слідів і речових доказів, які вказують на осередок пожежі, ознаки спрямованості поширення горіння та безпосередню (технічну) причину його виникнення.

Під час детального огляду розкривають і розбирають конструкції, які заважають більш прискіпливому пошуку доказових фактів; видаляють залишки пошкоджених матеріалів, майна, пожежного сміття; пересувають окремі предмети і обладнання.

Використання непрямих ознак теплового впливу під час пожежі на матеріали і конструкції дозволяє орієнтовно визначити значення температур, які викликали зміну їх стану по висоті та в плані приміщення

Заключний етап огляду місця пожежі. Цей етап огляду включає в себе вилучення проб матеріалів і речових доказів, а також процесуальне оформлення результатів дослідження пожежі. Відбувається уточнення отриманих результатів з урахуванням висновків кваліфікованих спеціалістів різних профілів, які за необхідності залучалися до цільового огляду окремих ділянок пожежі, а також даних гідрометеослужби.

За результатами дослідження складається протокол огляду місця пожежі, вносяться остаточні корективи до планів, схем і креслень з позначенням на них форм та розмірів зон горіння, теплового впливу і задимлення.

Отже, вдало проведений огляд місця пожежі надає можливість правильно визначити причину загорання, осередок пожежі, його динаміку, а також дозволить на початковому етапі розслідування висунути обґрунтовані версії про обставини події пожежі, що досліджується. Протокол огляду місця події, витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань (або постанова про початок досудового розслідування) та інші матеріали кримінального провадження послуговують надійною доказовою базою для визначення і відшкодування збитків, завданих внаслідок військових дій власнику згорілого об'єкту.

Сергій Яковчук*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ

На сьогодні однією із суттєвих проблем ототожнення загиблих за ознаками зовнішності під час розслідування серійних вбивств є проведення впізнання трупу,

* Доцент кафедри вогневої підготовки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

коли його зовнішність зазнала змін. Зміни зовнішності загиблого, що ускладнюють процес впізнання, можуть бути обумовлені як природними процесами, що відбуваються в мертвому тілі (розпад, гниття, висихання тощо), так і ушкодженнями, причиною пов'язаними із подією (спотворення злочинцем обличчя трупу тощо), а також спотворенням трупу гризунами, шкідниками та хижаками, що також характерно для серійних вбивств [1, с. 129].

Як показує вивчення матеріалів кримінальних проваджень по серійним вбивствам, 56,1 % тіл жертв, які загинули виявляються через значний проміжок часу після вчинення вбивства (5-7 днів та більше). У гнилого-зміненому, скелетованому стані виявляється 41,2 % тіл, у розчленованому стані або спотвореному вигляді – 13,2 %, у водоймах виявляють біля 0, 7 % тіл.

Як приклад можна навести справу «Дніпропетровських маніяків», у якій під час вбивств злочинці спотворювали обличчя своїх жертв молотками, залізними прутами, в одному випадку викололи очі ще живій жертві.

Отже, такі найбільш розповсюджені та ефективні засоби ідентифікації як пред'явлення для впізнання тіл загиблих, їх ототожнення за сигналетичними фотографіями та відбитками пальців, часто виявляються недостатньо ефективними враховуючи обмеження інформаційних можливостей.

Беручи до уваги ці обставини під час проведення впізнання особи загиблого вченими-криміналістами пропонується надавати для ототожнення посмертні маски або зліпки, що виготовлені з гнилого-зміненого або спотвореного обличчя трупу, що можуть використовуватись як самостійно, так і у сукупності із традиційними та новими методами фіксації ознак зовнішності людини (Б.А. Федосюткин, Ю.П. Дубягін та інші). При цьому зняття посмертної маски з обличчя спотвореного або гнилого-зміненого трупу пропонується проводити після проведення реконструкції (наприклад: відтворення відсутньої тканини щоки пластиліном, комбінованою замазкою або воском; заміни відсутнього ока скляним тощо).

Рядом авторів пропонується не лише методика виготовлення таких масок (зліпків), їх розмноження та пред'явлення для впізнання, але й розглядаються нові види та способи фіксації ознак зовнішності невпізнаних трупів за допомогою об'ємних пластикових моделей (масок, зліпків); приводиться технологія їх виготовлення, а також тактика використання таких моделей при пред'явленні для впізнання та проведенні експертного судово-портретного дослідження. Оприлюднені і окремі роботи по доказовому значенню масок, де приводяться позитивні випадки їх використання в слідчій практиці [2, с. 87].

Як перевага виготовлення посмертних масок та зліпків відзначається, що маска передає будову обличчя у натуральну величину в об'ємному вигляді. Вона дозволяє розглядати обличчя у всіх найбільш сприятливих для впізнання положеннях, доповнює опис по методу словесного портрету та заміняє знімки, які навіть після туалету трупу (без додатково ретушування), як правило, не можуть бути пред'явлені для впізнання [3, с. 17].

Однак не дивлячись на наведені вченими доводи на користь посмертних масок, даний метод не знайшов широкого використання у практиці розслідування кримінальних проваджень під час пред'явлення для впізнання невстановлених трупів.

Проведене дослідження І.М. Горбулінською доводить, що проведення впізнання за гіпсовими масками може бути використане лише в оперативних цілях, тому що ототожнювати можна лише тат же самий об'єкт, який бачили раніше. Вона вважає, і ми підтримуємо її точку зору, що впізнання за реконструкціями (в даному випадку – маска) може призвести лише до встановлення подібності між об'єктом, що розглядається, та об'єктом, який раніше бачили [1].

Результати проведеного дослідження показали, що скульптурні гіпсові маски не передають загальних пропорцій обличчя та не несуть достовірної інформації про ознаки зовнішності людини. Відповідно, їх використання для проведення портретної експертизи невмотивовано.

Однією із умов успішного впізнання трупу з гнилісними змінами або спотвореною зовнішністю є проведення реконструкції обличчя з метою придання йому зажиттєвого обліку. Далі проводиться пред'явлення трупу для впізнання в натурі або по виготовленим впізнавальним знімкам та гіпсовим маскам. Однак, як ми вже зазначили, що виготовлення та подальше пред'явлення для впізнання гіпсових масок не результативним. Це, на наш погляд, можна пояснити наступними причинами: висока трудомісткість процедури (защиття ран, накладання пластичних мас на відсутні фрагменти обличчя тощо); великі фінансові витрати (використання колекції волосся та протезів очей, застосування косметичних засобів тощо); відсутність відповідних спеціалістів; низька ефективність «реконструкції тощо».

Поряд з тим одним із останніх науково-технічних досягнень, що використовуються криміналістикою, є сучасні графічні редактори, що дозволяють проводити корекцію зображення.

Вважаємо, що використання таких програм для надання зажиттєвого (впізнаваемого) обліку загиблому із гнилісними змінами або спотвореною зовнішністю («реконструкція» обличчя трупу по фотозображенню) у випадках неможливості пред'явлення трупу в натурі може вигідно замінити малоефективну, трудомістку за часом та засобам «реконструкцію» обличчя по черепу, а також виготовлення посмертних масок, зліпків. У той же час розроблених та впроваджених у практичну діяльність правоохоронних органів методичних рекомендацій використання графічних редакторів під час «реконструкції» обличчя трупу зі зміненою або спотвореною зовнішністю з метою їх подальшого ототожнення нам не відомі [1, с. 138].

Отже, використання скульптурних гіпсових масок, виготовлених з трупів зі гнилісними змінами або спотвореними, а також їх застосування для проведення криміналістичної портретної експертизи, з метою ототожнення особи невстановлених трупів громадян недоцільно. Отриманні після проведення «реконструкції» особи трупу із спотвореними або гнилісними змінами зовнішності фотозображення, створені за допомогою графічних редакторів, можуть бути використанні з метою проведення впізнання особи.

Процедуру проведення «реконструкції» ознак зовнішності трупу із зміненою зовнішністю за фотознімками необхідно доручати спеціалістам, які мають навички роботи із сучасними графічними редакторами та знання у галузі судової медицини.

Список використаних джерел:

1. Горбулинская И.Н. Использование специальных познаний в процессе расследования серийных убийств (первоначальный этап расследования) : дис. ... кандидата юр. наук : 12.00.09 / Горбулинская Ирина Николаевна. Барнаул, 2007. 252 с.
2. Дубягин Ю.П. О возможности применения в следственной практике метода снятия посмертной маски. *Следственная практика*. 1976. Вып. 112. С. 87–95.
3. Дубягин Ю.П. Новые виды фиксации признаков внешности неизвестных погибших с помощью пластических моделей : учеб. пособ. Москва : Академия МВД СССР, 1990. 66 с.